

УНИВЕРЗИТЕТ У БЕОГРАДУ - ГЕОГРАФСКИ ФАКУЛТЕТ

Број: 522

Датум: 19.03.2026.

У складу са чланом 6. Закона о науци и истраживањима („Сл.гласник РС“ бр. 49/19) и Платформом за отворену науку 2.0 Министарства науке, технолошког развоја и иновација Републике Србије, Наставно-научно веће Факултета на седници одржаној 19.03.2026. године доноси

ПРАВИЛНИК О ОТВОРЕНОЈ НАУЦИ

на Универзитету у Београду - Географском факултету

Опште одредбе

Члан 1.

Правилником о отвореној науци на Универзитету у Београду - Географском факултету (у даљем тексту: Правилник) уређују се обавезе, мере и процедуре које имају за циљ праћење и спровођење Платформе за отворену науку 2.0 Министарства науке, технолошког развоја и иновација Републике Србије (у даљем тексту: Платформа).

Правилник се примењује на сво наставно особље запослени на Универзитету у Београду - Географском факултету (у даљем тексту: Факултет) чији су резултати рада, пре свега научне публикације, произашли из програма и пројеката који су у целини или делимично финансирани средствима из буџета Републике Србије, буџета Европске комисије или од стране других финансијера истраживања.

Истраживачи су лица која обављају послове научноистраживачке делатности и која испуњавају услове прописане Законом о науци и истраживањима.

Отворени приступ научним публикацијама

Члан 2.

У Репозиторијуму GERY, који служи као дигитални институционални репозиторијум Факултета (у даљем тексту: Репозиторијум) и доступан је на URL адреси <https://gery.gef.bg.ac.rs/> обавезно се депонују електронске верзије свих научних публикација насталих као резултат научних истраживања која се реализују на Факултету, кроз програме и пројекте.

Научним публикацијама се сматрају:

- чланци објављени у научним часописима;
- монографије;
- поглавља у монографијама и текстови објављени у тематским зборницима;
- саопштења са конференција објављена у целини или изводу;
- докторске дисертације;

- изведена дела, награде, студије, изложбе, итд.;
- креирања и анализа ефеката јавних политика;
- техничка решења и патенти.

Члан 3.

Електронске копије свих научних публикација насталих у оквиру програма и пројеката који се делимично или у потпуности финансирају из буџета Републике Србије морају бити архивирани у GERY репозиторијуму одмах након објављивања.

Обавеза архивирања у репозиторијуму односи се и на научне публикације објављене у часописима, монографијама и зборницима које су већ доступне у отвореном приступу (тзв. златни и дијамантски отворени приступ).

Члан 4.

Интегрални текст публикација обавезно је доступан у отвореном приступу најкасније одмах након објављивања, а изузетно три месеца од дана објављивања.

Када год је могуће, треба обезбедити отворени приступ коначној, објављеној верзији публикације. Ако то није могуће, у GERY репозиторијуму се обавезно архивира и рецензирани рукопис научне публикације прихваћен за објављивање, који ће бити доступан у отвореном приступу.

Члан 5.

Приликом потписивања уговора са издавачима, аутори су дужни да се придржавају одредби Закона о ауторском и сродним правима које се односе на ауторско дело створено у радном односу и да задрже права интелектуалне својине неопходна за омогућавање отвореног приступа коначној, објављеној верзији публикације или рецензираном рукопису.

Члан 6.

Сви јавно доступни резултати архивирани у GERY репозиторијуму обавезно су заштићени машински читљивим *Creative Commons* (CC) лиценцама.

Члан 7.

Обавеза депоновања и отвореног приступа односи се на све научне публикације које су истраживачи објавили почев од 1. јануара 2025. године.

Члан 8.

Трошкови које часописи, монографије и зборници наплаћују да би рад био доступан у отвореном приступу сматраће се оправданим ако су предвиђени буџетом пројекта или програма у којима истраживачи учествују и ако публикације у којима ће радови бити објављени имају транспарентне уређивачке политике. Неће се прихватати појединачни захтеви за накнаду трошкова.

Трошкови објављивања у тзв. хибридном часописима са отвореним приступом, где је део садржаја доступан уз претплату, а део је у отвореном приступу, не смеју се плаћати средствима из буџета Републике Србије.

Радови за које су трошкови објављивања у отвореном приступу плаћени јавним средствима морају бити објављени под слободном лиценцом (препоручује се CC BY).

Управљање истраживачким подацима

Члан 9.

Истраживачи су дужни да истраживачким подацима прикупљеним током истраживања која су делимично или у потпуности финансирана из јавног буџета Републике Србије управљају у складу са *FAIR* принципима.

Истраживачким групама се препоручује да припреме план управљања истраживачким подацима чак и када финансијер истраживања то не захтева.

Члан 10.

Истраживачки подаци који су послужили као основа за публикације обавезно су доступни у отвореном приступу најкасније непосредно након објављивања резултата добијених на основу тих података у публикацији, обавезно садрже машински читљиве референце на повезане публикације и друге научне резултате (попут софтверског кода, инструмената и сл.) и обавезно су заштићени стандардизованом машински читљивом лиценцом.

Члан 11.

Истраживачима се препоручује да објављују све истраживачке податке у отвореном приступу када за то не постоје законска, уговорна, етичка и/или друга ограничења, а у складу с принципом “отворено колико је могуће, затворено колико је неопходно”.

Члан 12.

Истраживачки подаци, треба да буду похрањени у одговарајуће дигиталне репозиторијуме који су усклађени са *FAIR* принципима и обезбеђују дугорочно чување и заштиту података.

Истраживачима се препоручује да истраживачке податке депонују у GERY репозиторијум, који испуњава наведене захтеве.

Уколико су истраживачи депоновали у други репозиторијум истраживачке податке који су у вези са публикацијама насталим као резултат истраживања, у обавези су да ту информацију наведу приликом депоновања публикација и података у Репозиторијум или да је доставе Библиотеци Факултета.

Члан 13.

Истраживачки подаци се обавезно депонују у GERY репозиторијум у складу са *FAIR* принципима, што подразумева депоновање у препорученим форматима, погодним за дугорочно чување, као и описани детаљним метаподацима (Прилог 1).

Подаци представљају основу научног рада: помоћу њих други истраживачи могу да понове неки експеримент, да употребе податке са другачијом методологијом или да провере веродостојност научног рада у коме су публиковани подаци. Истраживачки подаци најчешће обухватају податке прикупљене током експеримената и анкета, сирове статистичке податке, софтвер, теренску грађу и слично.

Истраживачким подацима се сматрају:

- теренска грађа, сирови подаци, скупови података и базе података које се користе у процесу истраживања;
- табеларни подаци;
- графички прикази;
- фотографије, теренске фотографије;
- мапе, картограми, хистограми;
- видео исечци и анимације;
- звучне датотеке;
- софтверске апликације и софтвер за анализу података или рачунарску симулацију модела;
- студије случаја и други примери праксе, понашања и догађаја који се посматрају и проучавају у раду;
- упитници, анкете, обрасци и други инструменти за прикупљање информација који се користе у истраживању;
- сваки текст који представља више описа и информација о позадини, процесима, експериментима, испитивањима, условима, контролама, интервенцијама, локацијама, запажањима, налазима, аргументима и закључцима истраживања.

Члан 14.

Уколико рокови за депоновање нису другачије дефинисани условима пројеката, електронска верзија истраживачких података депонује се у Репозиторијум непосредно након објављивања публикације у којој су подаци представљени. Могу се депоновати и подаци који нису део публикације. Садржај може да буде доступан у отвореном приступу под слободном лиценцом посебно за податке проистекле из радова из члана 1. овог правилника.

Члан 15.

Обавеза депоновања истраживачких података у Репозиторијум односи се на све примарне податке научних публикација које су истраживачи објавили почев од 1. јануара 2025. године.

Отворени приступ осталим резултатима научних истраживања

Члан 16.

У Репозиторијум се могу депоновати и други резултати научних истраживања, као што су: нерецензирани рукописи (тзв. pre-print), различите врсте грађе, аудио-визуелни материјали, радна документа, постери, презентације, извештаји и слично.

Истраживачима се препоручује да омогуће отворени приступ овим материјалима кад год за то не постоје законска и/или етичка ограничења или ограничења прописана општим или појединачним актом Факултета.

Обавезе истраживача

Члан 17.

Сви истраживачи запослени на Факултету у обавези су да поседују јединствени лични идентификатор ORCID.

Истраживачи имају обавезу да самостално депонују електронске верзије свих научних публикација које су објавили под афилијацијом Факултета, а нарочито оних описаних у члану 1. овог правилника, уз подршку Библиотеке Факултета у виду едукација које спроводи.

Истраживачи су дужни да Библиотеци доставе информације о свим објављеним резултатим истраживања (истраживачки подаци, препринт, саопштење са конференције итд.) повезаним са публикацијама депонованим у Репозиторијуму.

Истраживачи могу самостално да депонују у Репозиторијум и научне публикације које су објавили под другим афилијацијама.

Обавезе Библиотеке

Члан 18.

Библиотека Факултета:

- пружа подршку истраживачима приликом депоновања публикација и истраживачких података у Репозиторијуму;
- контролише квалитет и интегритет метаподатака и датотека депонованих у Репозиторијуму;
- стара се о поштовању ауторских права и услова лиценци;
- организује едукацију истраживача у вези са процедурама депоновања у Репозиторијум, као и о другим темама везаним за отворену науку и спровођење Платформе за отворену науку 2.0;
- надзире спровођења одредаба Платформе и овог правилника у сарадњи са деканом, продеканом за науку и међународну сарадњу и шефовима катедри.

Праћење спровођења Платформе за отворену науку 2.0

Члан 19.

Контрола спровођења Платформе за отворену науку 2.0 врши се најмање једном годишње, приликом подношења извештаја о раду истраживача.

Контролу спровођења Платформе за отворену науку 2.0, односно овог правилника обављају запослени у Библиотеци Факултета на основу података о резултатима које истраживачи достављају уз годишње извештаје.

Прелазне и завршне одредбе

Члан 20.

Ближе дефиниције појмова из Правилника, други извори података од користи истраживачима за спровођење Платформе и прецизније објашњење процедуре у вези са депоновањем, чувањем, исправкама и допунама депонованих записа, као и начин спровођења администрације Репозиторијума дати су у Прилогу 1 који је одштампан уз овај правилник и чини његов саставни део.

Члан 21.

Факултет ће у складу са својим могућностима подржати програме сталног стручног усавршавања у области отворене науке и електронског научног издаваштва, како би се обезбедили континуирана обука и развој вештина за све запослене који су директно или индиректно укључени у научноистраживачке активности (истраживачи, библиотекари, техничко и административно особље и чланови управе).

Члан 22.

Факултет ће посебним правилницима регулисати награђивање истраживача који доследно примењују принципе отворене науке и транспарентан приступ истраживачким инфраструктурама.

Члан 23.

Измене и допуне овог правилника могуће су на начин и по поступку као и за његово доношење.

Члан 24.

Правилник ступа на снагу осмог дана од дана објављивања на огласној табли Факултета. Ступањем на снагу овог правилника престаје да важи Правилник о отвореној науци Универзитета у Беогарду – Географског факултета, бр. 313 од 17.03.2022. године.

ПРЕДСЕДНИК НАСТАВНО-НАУЧНОГ ВЕЋА

Проф. др Велимир Шећеров, декан

ПРИЛОГ 1.

Објашњење термина

Дигитални репозиторијум је систем електронских сервиса који омогућавају архивирање, трајно чување, јавну презентацију и дисеминацију различитих врста научних резултата. Основу система чини дигитална база интегралних докумената који представљају резултате научног рада (монографије, чланци у часописима, поглавља у тематским зборницима, истраживачки подаци, аудио и видео материјали итд.) и метаподатака који их описују. Географски факултет Универзитета у Београду користи GERY као дигитални институционални репозиторијум.

Дијамантски отворени приступ подразумева објављивање у отвореном приступу од стране издавача тако да се трошкови објављивања не наплаћују ни од аутора, ни од њихових институција или финансијера истраживања.

Зелени отворени приступ подразумева праксу депоновања рецензиране (*post-print*, рецензирани рукопис прихваћен за објављивање) или неречензиране (*pre-print*) верзије рукописа објављеног рада у репозиторијум са отвореним приступом.

Златни отворени приступ подразумева непосредно објављивање публикације у режиму отвореног приступа од стране издавача. Да би покрио трошкове публикаовања, издавач наплаћује накнаду од аутора или, чешће, од институције у којој је аутор запослен или финансијера пројекта на којем је аутор ангажован.

Метаподаци су структурисани подаци који описују карактеристике неког извора информација, других података, предмета или особа (нпр. наслови, имена аутора, имена уредника, место и година објављивања, волумен, свеска, пагинација, кодна ознака пројекта, стандардни међународни бројеви, као што су ISBN и ISSN, трајни идентификатори, као што су DOI, ORCID користе се за описивање публикација).

Отворени хардвер је физички објекат, чија је пројектна документација јавно доступна, тако да свако може да га проучава, конструише, мења, дистрибуира или да продаје дизајн и/или хардвер који је креиран на основу доступног дизајна. Отворени хардвер обично укључује делове који чине функционалну структуру физичког објекта, софтвер којим се постиже та функционалност, документацију која укључује инструкције, схеме и слично, као и бренд, који се односи на лого и дизајн производа. На пример, отворени хардвер у науци укључује стандардну лабораторијску опрему и помоћне материјале, као што су сензори, биолошки реагенси, аналогне и дигиталне електричне компоненте.

Рецензирани рукопис прихваћен за објављивање (*post-print*) је верзија научног рада која је прошла процес стручне рецензије и прихваћена је од стране издавача за објављивање, али још увек није технички уређена. Она садржи све измене које су настале као резултат рецензије и представља коначни ауторски рукопис графичког обликовања.

Хибридни часописи са отвореним приступом су часописи који наплаћују претплату, односно трошкове преузимања чланака, али истовремено нуде ауторима могућност да, уз накнаду, објаве рад у отвореном приступу.

CreativeCommons лиценце (<https://creativecommons.org/share-your-work/>) су стандардизоване бесплатне лиценце којима аутор уступа право искоришћавања свог ауторског дела. Лиценцама се дефинишу услови под којима се објављено дело сме користити, а да то не представља повреду ауторског права. Избором једне од седам лиценци аутори одређују на који начин и у ком обиму корисници могу искоришћавати ауторско дело. Овај систем лиценци развила је непрофитна организација CreativeCommons и он се данас примењује као стандард у дигиталним репозиторијумима и у издаваштву у отвореном приступу.

FAIR принципи су скуп смерница које имају за циљ да унапреде управљање, размену и употребу истраживачких података и других дигиталних ресурса, као што су софтвер и радни процеси. **FAIR** је акроним од *Findable* (дигитални објекти се лако могу пронаћи захваљујући трајним идентификаторима и детаљним метаподацима, *Accessible* (доступни су преко стандардних протокола са доступним метаподацима, чак и када дигитални објекти нису доступни), *Interoperable* (интероперабилни су зато што се користе стандардни формати за податке и контролисани речници за метаподатке) и *Reusable* (могу се виšekратно користити захваљујући транспарентним лиценцама и детаљној документацији).

Репозиторијум

Репозиторијум GERY (у даљем тексту Репозиторијум) је дигитални институционални репозиторијум Универзитета у Београду - Географског факултета. Репозиторијум је успоставио и одржава га Рачунарски центар Универзитета у Београду на основу споразума о сарадњи између Географског факултета и Рачунарског центра Универзитета у Београду. Репозиторијум GERY испуњава све техничке услове које прописује Платформа за отворену науку 2.0 (даље: Платформа) и прилагођен је савременим стандардима који се примењују у дисеминацији научних публикација (усклађеност са захтевима Европске комисије у вези отвореног приступа публикацијама; интегрисани ORCID идентификатори).

Да би се испунили захтеви које прописује Платформа, неопходно је да истраживачи Географског факултета депонују научне публикације у овај Репозиторијум.

Омогућавањем јавног приступа публикацијама посредством друштвених мрежа намењених истраживачима (нпр. *Researchgate*, *Akademia.edu* и сл.), сајтова и блогова не испуњавају се захтеви које прописује Платформа.

Депонување публикација у Репозиторијум

Да би могли самостално да депонују публикације у Репозиторијум, истраживачи морају да региструју корисничке налоге и добију одговарајућа овлашћења. Регистрација се врши попуњавањем следећег формулара <https://gery.gef.bg.ac.rs/register> а овлашћења додељује администратор непосредно након регистрације.

Поступак депонувања детаљно је описан у техничком упутству доступном на почетној страни Репозиторијума и детаљније на адреси:

https://repowiki.rcub.bg.ac.rs/index.php/Uputstvo_za_korisnike_repozitorijuma

У Репозиторијум се депонују метаподаци који описују публикацију и датотека која садржи интегрални текст публикације. Метаподаци и датотека заједно чине запис у репозиторијуму. Обавезно се уносе следећи метаподаци:

- имена свих аутора;
- наслов публикације;
- наслов матичне публикације (тј. наслов часописа, књиге, зборника, у случају часописних чланака, поглавља или радова у тематским зборницима);
- издавач;
- година издавања;
- колација (волумен, свеска, пагинација);
- јединствени идентификатори (обавезно DOI, ISBN, ISSN);
- назив пројекта у оквиру ког је публикација настала и/или назив финансијера истраживања;
- апстракт;
- кључне речи;
- тип приступа интегралном тексту (отворени, ограничени, одложени);
- услови коришћења интегралног текста, односно лиценца.
-

Датотека која садржи интегрални текст публикације мора да садржи све библиографске податке неопходне за недвосмислену идентификацију публикације. То се нарочито односи на публикације које су део неке веће целине (нпр. поглавље у монографији, текст у зборнику, чланак у часопису). У такве датотеке треба укључити и насловну страну и импресум, а по потреби и друге делове матичне публикације. У случају да то није могуће, испред самог текста треба уметнути додатну страну која садржи комплетне библиографске податке о публикацији.

Препоручује се депоновање PDF датотека у PDF/A формату, без ограничења у погледу претраживања, копирања или штампања текста.

Различите верзије публикација

У Репозиторијум се обавезно депонује објављена (коначна) верзија публикације, без обзира на то да ли ће бити доступна у отвореном приступу или неће.

Ако се због ограничења која намеће издавач, не сме омогућити отворени приступ објављеној верзији публикације у Репозиторијуму, неопходно је депоновати и рецензирани рукопис публикације (верзија која је прихваћена за објављивање). Рукопис се мора депоновати непосредно након објављивања рада, а кад год је то могуће, препоручује се да се то учини непосредно након прихватања за објављивање. Детаљно упутство за припрему и обележавање датотека и унос метаподатака дато је у техничком упутству на почетној страни Репозиторијума.

Подаци о верзији која се сме депоновати, дужини трајања ембарго периода и лиценци под којом се депонована верзија сме дистрибуирати обично се могу наћи на сајту издавача, у издавачкој политици часописа (обично у одељку *Self-archiving policy*, као и у бази података Open policy finder: <https://openpolicyfinder.jisc.ac.uk/>)

Велики број часописа прописује ембарго период дужи од оног који допушта Платформа. Да би испунили услове које прописује Платформа, аутори који желе да објаве рад у таквом часопису (а не желе да плате трошкове објављивања) морају да преговарају са издавачем, односно да покушају да добију дозволу да рецензирану верзију рукописа депонују у репозиторијум у року који Платформа прописује. Током преговора, издавачу се скрећепажња на обавезу аутора да омогући отворени приступ на основу Закона о ауторским исродним правима где се у члану 98 наводи да су у радном односу носиоци права институције, а не појединци.

Постоји и неколико међународних инструмената на које се аутори могу позвати како би задржали права која су им неопходна за омогућавање отвореног приступа публикацији у институционалном репозиторијуму. Најпознатији су Стратегија задржавања права (*Rights Retention Strategy*, дефинисана у оквиру Плана С (<https://www.coalition-s.org/rights-retention-strategy/>)) и анекс уговора о уступању права издавачу који је развила међународна организација SPARC (<https://sparcopen.org/our-work/author-rights/#brochure>). Помоћ у вези са преговорима са издавачима у циљу задржавања права и скраћивања ембарго периода истраживачи могу добити у Библиотеци Факултета.

Не препоручује се депоновање нерецензираних рукописа објављених радова у Репозиторијум зато што се та верзија често знатно разликује од објављене верзије рада.

Ако се у Репозиторијум депонује више верзија исте публикације, оне не смеју бити део истог записа, већ се за сваку верзију креира посебан запис.

Златни отворени приступ и депоновање у Репозиторијум

У складу са Платформом, и поред тога што су објавили рад у часопису, монографији или зборнику у отвореном приступу (златни отворени приступ), истраживачи имају обавезу да рад депонују у институционални репозиторијум. Истраживачи имају обавезу да у Репозиторијум депонују објављену верзију непосредно након објављивања и истовремено омогуће отворени приступ интегралном тексту, под истом лиценцом под којом је рад објављен.

Истраживачки подаци

Истраживачки подаци представљају информације које су прикупљене током истраживања и које служе као основа за доношење научних закључака. Према Препоруци Европске комисије (ЕУ) 2018/790 о приступу и чувању научних информација од 25. априла 2018. године, „примарни подаци настали током истраживања финансираних јавним средствима треба да постану и остану видљиви, доступни, интероперабилни и употребљиви и у друге сврхе (*FAIR principi – findable, accessible, interoperable, reusable*) унутар сигурног и поузданог окружења, посредством дигиталне инфраструктуре (укључујући и инфраструктуру Европског облака за отворену науку - *EOSC*), осим ако то није могуће или је неспојиво са даљим искоришћавањем резултата истраживања („отворени онолико колико је то могуће, затворени онолико колико је то потребно“)¹

Формати који су препоручени за депоновање истраживачких података на Факултету

- PDF/A (.pdf) и ODT (.odt) за текстуалне датотеке;
- NetCDF и TextFabric за програме приликом обраде података;
- ODS (.ods) и CSV (.csv) за табеларне приказе;
- SQL (.sql), SIARD (.siard) и CSV (.csv) за базе података;
- SPSS (.dat/.sps), STATA (.dat/.DO) и R за статистичке податке;
- TIFF (.tif, .tiff), PNG (.png), JPEG, JPEG 2000 (.jp2) и DICOM (.dcm) за слике;

¹ Учествовањем на пројектима Европске комисије, истраживачи су у обавези да омогуће отворени приступ истраживачким подацима под слободном лиценцом. Кроз Правилник о отвореној науци на Универзитету у Београду - Географском факултету дефинисане су обавезе депоновања истраживачких података у институционални репозиторијум GERY. Резултати истраживања морају бити видљиви након завршетка пројекта, најчешће у року од годину дана.

- SVG (.svg) за векторске слике и друге електронске приказе;
- BWF (.bwf), MXF (.mxf), Matroska (.mka), FLAC (.flac) и OPUS за аудио материјале;
- MXF (.mxf) и Matroska (.mkv) за видео материјале;
- WaveFront Object (.obj), Polygon file format (.ply), X3D (.x3d) и COLLADA (.dae) за 3D приказе;
- RDF/XML (.rdf), Trig (.trig), Turtle (.ttl), NTriples (.nt) и JSON-LD за графиконе саознакама;
- REFI-QDA (Qualitative Data Analysis) за рачунарске квалитативне анализе.²

Дигиталне карте су векторски подаци који се израђују у софтверским пакетима заснованим на ГИС, алтернативно на САД технологији. Слојеви дигиталне карте се израђују и предају искључиво у једном од следећих фајл формата: *.shp, *.mxd, *.dwg, *.dxf, *.mif, *.dgn, *.kml, *.gml или *.xml

Листа формата периодично ће се ревидирати у складу са потребама истраживача и развојем технологије.

Платформа препоручује да се истраживачки подаци архивирају у оквиру интероперабилне дигиталне платформе и да се омогући отворени приступ тим подацима непосредно након објављивања резултата у публикацији, кад год за то не постоје законска и/или етичка ограничења. Истраживачи запослени на Факултету у обавези су да у ту сврху користе Репозиторијум. Приликом депоновања истраживачких података у Репозиторијум, сваки запис добија перзистентни линк (*handle*), који у дисеминацији садржаја има исту улогу као DOI ознака. Истраживачи могу користити и друге платформе за промоцију свог рада. Имајући у виду да се стандарди за метаподатке којима се описују примарни подаци знатно разликују у зависности од области истраживања, истраживачима се препоручује да примарне податке депонују у репозиторијуме специјализоване за област којом се баве, а који су у складу са FAIR принципима и у којима се депонованим садржајима додељују јединствени идентификатори (DOI). Регистар репозиторијума у које се могу депоновати истраживачки подаци може се наћи на следећој адреси: <https://www.re3data.org/>. Поред репозиторијума који су специјализовани за одређене области, могу се користити и општи репозиторијуми, као што су *Figshare* <https://figshare.com/> и *Zenodo* <https://zenodo.org/>

Уколико су истраживачи публиковали или депоновали у неки репозиторијум истраживачке податке који су у вези са публикацијама насталим као резултат истраживања, ту информацију морају обавезно да наведу приликом депоновања публикација у Репозиторијум или да је доставе Библиотеци Факултета.

Истраживачки подаци се често могу наћи у прилозима (*Supplementary information, Supplementary data*) који се објављују уз научне чланке у електронским верзијама часописа. Тако објављени подаци нису у складу са FAIR принципима - најчешће нису у отвореном приступу и нису им додељени јединствени идентификатори, што отежава њихово проналажење и цитирање. Истраживачима се препоручује да приликом избора часописа у ком ће објавити своје радове провере политику издавача у вези са примарним подацима и да изаберу опције које омогућавају њихово објављивање у складу са FAIR принципима.

План управљања истраживачким подацима

Управљање истраживачким подацима је тема са којом се истраживачи у Србији све чешће

² <https://dans.knaw.nl/en/about/services/easy/information-about-depositing-data/before-depositing/file-formats> , (преузето 12.02.2022).

срећу - пре свега у оквиру пројеката које финансира Европска комисија и конкурсима Фонда за науку Републике Србије. Управљање истраживачким подацима захева одговарајуће ресурсе, знања и вештине од истраживача и библиотекара. Управљање истраживачким подацима обухвата низ активности које имају за циљ прикупљање и организовање података насталих током истраживања, као и њихово чување, дељење са другим истраживачима и објављивање.

План управљања истраживачким подацима представља главни елемент у добром спровођењу управљања истраживачким подацима. Најчешће је руководилац пројекта задужен за његово доношење. Такође, План се може мењати у току пројекта, уколико се дође до нових врста података или из других разлога. За састављање Плана могу се користити алати који су бесплатни за истраживаче:

- Agros <https://argos.openaire.eu/portal/>
- DMPOnline <https://dmponline.dcc.ac.uk/>
- DMPTool <https://dmptool.org/>

Од истраживача се не очекује да дају сасвим прецизне информације о обиму података и ресурсима потребним за управљање подацима зато што се током припреме пројекта то не може прецизно знати. Важно је јасно указати на тип и карактер података, као и њихов значај, те да се јасно покаже да ће се о њима водити рачуна у складу са важећим стандардима и препорукама. Било да је обавеза или само препорука, имати добро конституисан план од самог почетка истраживачког пројекта је пример добре праксе, јер позитивно утиче на добро управљање подацима од самог почетка и обезбеђује дугорочну стратегију за (поновну) употребу и чување.

Ауторска права и права коришћења

Сви записи у Репозиторијуму морају да садрже податак о правима коришћења депонованог садржаја, односно лиценцу. У Репозиторијуму су интегрисане *Creative Commons* лиценце.

Ако је аутор истовремено и носилац ауторских права, услове под којима жели да дистрибуира своје дело посредством Репозиторијума одредиће сам (односно, сам ће одабрати лиценцу). Ауторима се препоручује да задрже ауторска права над публикацијом ама и другим резултатима истраживања кад год је то могуће.

Ако је аутор пренео права на издавача, приликом депоновања публикације у Репозиторијуму навешће лиценцу под којом је она објављена. Подаци о лиценци могу се наћи у електронској верзији саме публикације и/или у издавачкој политици на сајту издавача. Ако податак о лиценци, односно правима коришћења публикације, ипак нигде није наведен, подразумева се да никаква права нису дата, односно да су сва права задржана.

Исправке и допуне записа у репозиторијуму

Метаподаци у Репозиторијуму могу се исправљати и допуњавати. Након окончања поступка депоновања и верификације записа, исправке и допуне метаподатака може даврши само администратор Репозиторијума. Корисници који сматрају да одређене метаподатке треба исправити и/или допунити треба да пошаљу захтев на следећу адресу: bojana.trebinjac@gef.bg.ac.rs.

Датотеке депоноване у репозиторијуму не смеју се брисати и мењати осим:

- у случају очигледне техничке грешке (нпр. депонована је погрешна датотека);

- у случају техничког оштећења депоноване датотеке;
- у случају замене депоноване датотеке квалитетнијом датотеком идентичног садржаја (нпр. замена PDF датотеке настале скенирањем датотеком у PDF/A формату);
- у случају обележавања публикација које су издавачи опозвали након депоновања у Репозиторијум (PDF датотека депонована у Репозиторијум замениће се PDF датотеком у којој је јасно назначено да је публикација опозвана, најчешће додавањем напомене „RETRACTED“ на свакој страни).

Измене у вези са депонованим датотекама може да врши само администратор Репозиторијума.

Уколико постоји потреба за депоновањем исправљене и/или допуњене верзије документа депонованог у Репозиторијум, мора се креирати нови запис а у метаподацима се мора јасно назначити о којој верзији документа се ради.

Трајно чување записа у Репозиторијуму

Метаподаци и датотеке депоноване у Репозиторијум чувају се трајно. Трајно брисање записа из репозиторијума допуштено је само у случају постојања више записа идентичног садржаја (дупликата). Записи се могу повући из Репозиторијума само ако:

- се њиховим објављивањем крше ауторских и других права, као и пословна тајна;
- представљају опасност по безбедност;
- депоновани документи садрже плагиране садржаје и/или фалсификоване и фабриковане податке;
- депоновани документи садрже грубе грешке које нису благовремено уочене.
-

Приликом повлачења записа, метаподаци и датотеке остају у Репозиторијуму, али нису доступни ни јавно, ни регистрованим корисницима, и не појављују се у резултатима претраживања. Повучени записи задржавају додељени идентификатор (handle) и URL адресу.

Администрација Репозиторијума

Библиотекар Факултета је администратор репозиторијума. Администратор:

- проверава усклађеност са стандардима и квалитет депонованих метаподатака и датотека;
- верификује или одбацује записе које су унели истраживачи;
- пружа подршку истраживачима приликом депоновања;
- самостално и/или на захтев корисника коригује и допуњава метаподатке;
- стара се о поштовању ауторских права и права коришћења;
- одржава нормативну базу података;
- додељује одговарајућа овлашћења корисницима;
- организује обуку истраживача за коришћење Репозиторијума;
- пружа подршку истраживачима у преговорима са издавачима у циљу скраћивањембарго периода;
- врши надзор над спровођењем Платформе у складу са Правилником.